

dicti necessario requiruntur: neque iudex contra jus naturale & divinum rem privare debet defensione, quæ naturalis est. *Clement. pastoralis de re jud. Pet. Greg. 48. Synag. 2. n. 28. Damhoud. pract. civ. c. 34. n. 3. Gail. l. obs. 48. & de pac. publ. s. n. 6. Merul. l. 4. dist. 4. sect. 1. 2. 4. c. 1. Christin. vol. 2. decis. 89.*

Qui jus dicitur sit In jus vocare est ad eum vocare, qui jus dicitur esse, juris experiendi gratia, l. 1. de in jus voc. & hoc text. Iudicem igitur ad quem vocatio fit, oportet ut tribunali præf. aut aliam jurisdictionem habere. Ad eum, qui nudam distantiam notionem habet, hoc est, ad iudicem pedaneum vocatus, impune non parebit, l. 3. §. 1. no quis eum, qui in jus voc. Additur in d. l. 1. juris experiendi causa; qui finis est vocationis. Non enim vocatur quicquam in jus nisi ea gratia, ut cum eo liceat iure iudicæ experiri, sive agere de re, quæ in iudicium vocatur.

In jus vocatio vulgo nunc citatio appellatur, & promissus etiam horum verborum usus est in constitutionibus Justiniani, contra quam veteres, qui verbo citare nunquam utuntur pro in jus vocare. Sanè verbi citandi latior etiam nunc usus est, quàm in jus vocandi: quippe citatio locus est etiam post ceptum iudicium, & in quavis parte iudicii; veluti cum quis citatur ad audiendam sententiam, ad videndum jurare testes, &c. cum in jus vocatio de prima illa citatio, quæ iudicium præcedit, dicitur duntaxat. Quomodo nunc citatio fiet in jus vocatio fieri soleat, quibus partibus consistat, & quam vim habeat, cognoscet ex Merul. lib. 2. c. 1. & lib. 4. dist. 4. sect. 1. tit. 4. c. 1. & seq. Gall. l. obs. 47. & seq. & obs. 74. n. 16. & seq. Mynd. c. obs. 10. Christin. vol. 2. dec. 89.

Parentibus & patronis Hæc de re copiosè explicatum est sub §. penult. 12. sup. de actioib.

TITULUS DECIMUS-SEPTIMUS. DE OFFICIO IUDICIS.

Continuatio. Quid litis contestatio. An ea à parte rei aliquando per affirmationem aut confessionem inducatur: ejus effectus, & quibus in causis necessaria.

Sis, qui in jus vocatus est, neget, quod intenditur, & cum actore paratus sit contendere, negatio ejus rem dubiam, contentio utriusque litem facit, & à veteri ritu testationis in lite instituenda, litis contestatio dicitur; de quo ritu vid. Pet. Fab. 2. fo. mes. 24. Revard. pro rivali. 17. Cujac. 9. obs. 2. 1. Per litis contestationem potestas fit iudicis de re cognoscendi & iudicandi; ante nihil cognosci, aut definiti potest. Nov. 13. c. 4. tit. 1. n. 11. l. non cont. non proc. Eaque sic rectè nunc definitur, (nam vetus contestatio subsilata est, hinc nomen manserit) negotii hinc inde apud iudicem facta narratio, continens petitionem actoris, & ad eandem rem conventi responsionem per contradidionem. l. un. C. de lit. cont. l. rem non novam §. 1. C. de quilibet. l. 2. C. de iur. jur. prop. calum. Enim vero non quilibet petitio actoris & responsio fe contradidit rei litis contestationem inducit, sed distincta, & que statum causæ iudici demonstrat. Cùmque lis esse non possit, nisi unus affirmet, alter neget, apparet, litis contestationem non fieri, nisi quemadmodum definitur, per contradidionem ejus, quod petitur; ac proinde ex parte rei non nisi negativè, d. l. 14. §. 1. C. de iudic. Vigl. de lit. cont. cap. 1. Obrecht c. 2. n. 16. & seq. D. Perez. ad tit. C. eod. n. 3. & 4. Et male iugiter Glossa in cap. un. n. eod. Siquid in rubr. C. eod. n. 5. Merul. lib. 4. dist. 4. sect. 3. tit. 6. cap. 1. statuitur, etiam per confessionem rei litis contestationem induci; nam qui hosti se dedit, certare dicit non potest. Litis contestata, (fo. hais de gédaz, de genar. vordt. hest, endè conclusi genoman, dat den impetrant simeu esse endè conclusi

sal xijn onsoydt) iudicium constitutum esse intelligitur, d. l. un. C. de lit. cont. l. 15. rat. rem hnt. l. l. 35. de iur. jur. l. 1. C. de iud. Est enim litis contestatio, ut dicitur est superiore titulo, prima iudicii pars, si vocem iudici proprie & strictè accipimus; & à DD. appellatur iudicii principium formale; cujus effectus congregant. Gail. l. obs. 95. & 2. seq. Merul. d. tit. c. 2. Perez. in C. de lit. cont. num. 8. & D. Tuld. ib. n. 3. Sunt autem fere hæc. 1. Per litis contestationem statim res subijctur cognitioni iudicis. 2. Actiones omnes, que alias tempore aut morte peritura essent, semel iudicio incluzæ, sævæ permanent, §. 1. sup. de perp. & rem. ult. l. omnes. 26. l. sciendum. 58. de obl. & act. l. nemo 89. l. omnes. 139. de reg. jur. 3. Actiones, que alias triginta annorum spatio circumscriptæ, post litis contestat onem ommissæ, intra quadraginta annos repeti possunt, l. ult. C. de presc. trig. ann. l. 1. §. 1. C. de ann. exc. 4. Litis contestatio inducit præstationem fructuum in strictis iudiciis, quibus agitur ad consequendum quod nostrum non fuit, l. videamus. 38. §. si actionem. 7. de iur. 5. Excludit exceptiones dilatorias, l. pen. & ult. C. de exc. & in universum actoris conditionem meliorem facit, l. non solum 86. cum l. seq. de reg. jur. 6. Litigatores in eodem iudicio retinet, l. nisi accipim. 30. de iudic. & retinet in conjuncto, non causæ continentia dividitur, l. nulli. 10. C. d. tit. adeoque actorem petitioni mutue (reconvictionem vocant pragmatici) obnoxio reddit, l. qui non cogitur. 22. eod. tit. l. 14. & ant. Et consequenter. C. de sentent. & interloc. Illud omnes passim notant; ommissa litis contestatione præ-

sum vicari: quamquam sunt quedam causæ, quæ contestationis, summarie, notorie, & ubi casus quidem in mora. Mynd. l. obs. 1. & 38. & 3. obs. 74. Gail. d. tit. Merul. d. tit. 6. cap. 2. Christin. vol. 2. decis. 155. n. 2. Constituto sic per litis contestationem iudicio statim res ad cognitionem iudicis pertinere incipit; de cuius officio porro videndum.

TEXTUS.

De officio iudicis in genere.

Supereff. ut de officio iudicis discipiamus. Et quidem in primis illud observare debet iudex, ne aliter iudicet, quam legibus aut constitutionibus aut moribus.

NOTE.

De officio iudicis Aliud veteribus est officium jus dicentis, aliud officium iudicis, de quo hic queritur: alterum enim jurisdictionis est, cui collatur potestas exequendi, quæ mixtum imperium nostris dicitur, l. 1. de iur. l. ult. §. 1. de off. iud. cui mand. iurisdi. l. 2. de iurisdi. alterum nudæ notionis, causæ cognitione, & sententiæ dicendæ potestatis circumscriptum, l. 5. l. 15. l. 55. de re jud.

Ne aliter quam legibus l. 13. C. de sent. & interloc. ant. h. ubi nemo C. de iudic. Quippe iudex legum minister, non arbiter est. Augustin. c. 2. Postquam leges latæ sunt: non æstis, sed servando ipsas iudicandum est. & Nov. 126. cap. 2. jubentur iudices iuris, non alio modo. Unde legibus cogitur non edere sententiam, in qua iurabant Athenis & Roma.

Aut constitutionibus Sententia, quæ expressim lata est contra legem, constitutionum, morum præscripta, ideò inutilis est, ut ne appellatio quidem necessaria, l. 19. de appel. l. 1. §. 2. quæ sunt. fin. prov. l. 2. C. quand. prev. non est nec.

COMMENTARIUS.

1. Aliud esse officium jus dicentis, aliud iudicis: illi responderi quod vulgo vocatur officium iudicis nihil; hinc, quod mercenarium: & in quibus hæc consistant.
2. Causæ cognitio quæ & quibus in rebus consistat.
3. Officium iudicis in iudicando quæ.
4. Dux sententiæ nullius momenti: quæ item licet iniuste, valiant, nisi provocetur: & quid circa hæc in Belgia.
5. Utrum iudex secundum conscientiam suam, an secundum acta & probata iudicare debeat?
6. Omnes iudicet, etiam supremos, secundum leges & moris iudicare debere: & secundum quæ iura iudicetur in his provinciis.

Aliud est veteribus officium jus dicentis, aliud officium iudicis; de quo hic queritur:

alterum enim jurisdictionis est, alterum nudæ notionis: Illud interpretis vulgo officium iudicis nobile vocant, hoc mercenarium, verbis magis quàm sensu inconcinno. Ad officium jus dicentis hæc pertinent: minores facilitate law factos in integrum restitueri, l. 1. §. 1. de minor. bonorum possessionem dare; in possessionem mittere; pupillis minoribus tutores curatorove non habentibus constituere; iudices litigantibus dare; jubere cavere prætoris stipulatione, l. 1. l. 4. de iurisdi. sententiam iudicium à se dato- rum exequi, l. à Divo. 15. de re jud. multam dicere; pignora capere, l. 1. si quis iudic. non obtemp. l. 4. §. 2. de damn. inf. Sic hodie cum magistratus non servato iudicii ordine, reum nec auditum ad solius actoris supplicationem jubet superferere factio aliquo, puta cassione sylvæ, cultione agri, &c. itaque sub pœna, addita clausula, quæ & necessario addenda, ut si gravatum se sentiat mandato penali, certo die veniat se desensurus; quo veniente mandatum illud resolvitur in simplicem citationem: hoc autem proficiscitur ab auctoritate prætoris & officio iudicis nobili Oviden. in præfat. Clæf. c. de off. iud. D. Tuld. hic. c. 1. Ad officium iudicis pertinet, causam cognoscere, l. 9. C. de iud. dare & moderari dilaciones; l. 7. de fer. & dist. jubere cavere stipulatione iudicis, §. 1. sup. de iur. fit. denique de re cognita pronuntiare: nam & sententiæ officio iudicis, quod mercenarium vocant, pronuntiantur tam super re principali, quam super usuris, fructibus, lumpibus litis, aliisque accessionibus, l. de qua re 74. de iudic. l. qui per confessionem 49. §. ult. de act. emp. dicta autem semel sententia, cessant partes iudicis, & succedunt magistratus, l. iudex 55. de re jud. Igitur ad officium iudicis duo hæc maxime spectant; causæ cognitio, & iudicatio. Causæ cognitio, quæ & disquisitio, & examen, & disceptatio est corpus, & substantia iudicii, nec ullus potentior iudici defectus. Veit. 3. pr. aul. Rem. c. 2. n. 7. & Gravat. ad Veit. ibid. Consistit autem in his rebus; ut iudex negotii veritatem examinet, deinde & iustitiam; quorum alterum ad factum refertur, alterum ad jus, l. 3. de in int. resp. Cognoscitur autem causa ex his quæ à litigatoribus allegantur probanturque. Primo igitur litigatores audiendi de expendenda, quæ ad probationem afferuntur; neque id perfunctorie ac summariæ, ut interdum fit, cum de re aliqua non ex professo agitur, sed duntaxat per occasionem, ubi iudex præsentem probationem sequens, id quod contra assertum, si aliorum quæstionem habeat, in aliud tempus rejicere solet, l. 3. §. 4. de Carb. edit. l. 15. §. 4. de re jud. (Conslute de causis summarij iudicij & perfunctorie cognitionis. Vestrum præf. aul. Rom. lib. 5. cap. 1. & seq. Damhoud. pract. civ. cap. 22. & seq. Mynd. 3. obs. 70. & 6. obser. 16.) verum ut in iusto iudicio, adhibita plena & iusta inquisitione. Est autem plena & iusta inquisitio ac cognitio, cum iudex nihil eorum, quæ ad intentionem actoris & defensionem rei pertinent

984
ta afferuntur, quæque iudicii natura non repudi-
at, præmittit, quin audiat cognoscaturque,
l. 9. C. de iudic. & ibi DD. Causa sic diceptata,
a cognita, superest, ut iudex, qui de re cog-
novit, etiam iudicet seu sententiam ferat, l.
de qua 74. de iudic. in qua ferenda quid pro
officio observare debeat, docet deinceps Justi-
nianus.

3 Nōc aliter iudicet, quàm legibus] Iudicii per-
missum non est, quo velit modo, iudicare:
quippe qui legum minister, non arbitri est. Sed
cavere debet, ne aliter iudicet, quàm legibus aut
moribus esse proditum, hoc text. l. nemo. 13. C. de
sent. & interloc. anth. jubemus. C. de iudic. Nov.
12.6. cap. 1. ubi iubetur iudices vno & vno modo
dicitur legibus, legibus cognitam eūre sententiam.
Cui consentaneum est, quod principes huma-
næ sapientie Plato & Aristot. non uno loco
traderunt, iudicem legibus alligatum esse oportere.
Est illud Angulini c. 3. dist. 4. Postquam leges
lata sunt, non de ipsi, sed secundum ipsas
iudicandum. Potest sane iudex verba legis, si du-
riora videantur, æquitate quadam flexere, ut
voluntatem legislatoris contereat; quinimo
id facere iubetur, l. benignitas. 18. de legib. atque
in re omni æquitas potius quàm stricti juris
rationem habere, l. 8. C. de iudic. scriptum sequi,
ait. M. Tullius in eo pro Cæcio. cap. 23. calamita-
toris est; boni iudicis, scriptoris voluntatem au-
toritatisque defendere. At enim verò si & ipsa leg-
gis verba & simul mens legislatoris perspicua
sint, quamvis à generali illa æquitate, quæ com-
muniter in omni lege inesse putatur, diffideant,
eujus rei exemplum habemus in l. prospexit. 12. §.
1. qui est à quib. man. hie iudex non potest prætex-
ta æquitate à verbis legis recedere, ne simul fa-
ciat contra legis sententiam, nec tam interpre-
tarem legem, quàm tollat: quod solius est Principis,
hoc est ejus, cujus est & legem condere, l. 1.
Luis. C. de legib. Gudelini. lib. 5. de jur. nov. c. 2. Sen-
tentia contra formam juris lata nullius momen-
ti est, veluti quæ causa non cognita, aut non pub-
lice & palam, ac more majorum, aut non præ-
sentibus iis: iner quos res agitur, dicta, tit. C.
quom. & quand. iud. quæ ex scripto recitata non
est: C. de sent. experie. rec. quæ abolitionem aut
condemnationem non continet, l. 3. C. de sent. &
interl. quæ sine certa quantitate prolata, C. de
sent. quæ sine cert. quant. quæ lata est contra rem
judicatam, à qua provocatum non est, l. 1. C.
quand. prov. non est nec, quæ expressim contra leg-
es, Senatuseonsulta, aut constitutiones, da-
ta, l. si expressim. 19. de appell. l. 1. §. 2. quæ sent.
sua app. l. 2. C. quand. prov. non est nec. & si quæ sunt
similes. Cùmque hujusmodi sententiarum auctori-
tatem iudicari non habeant, etiam sine appella-
tionis causa demuo induci potest, ad. l. Sed quid
si horum nihil obijci possit, & tamen sententia
injusta dicatur? Placeat sententiam valere, &
standum esse rei judicate, si appellandum non
erit, aut non intra tempora ad appellandum con-
stitutus, l. preses. 27. cum prolatis. 32. de re jud. de

l. 2. C. quand. prov. non est nec. usque adeo, ut nec
rescriptum Principis contra sententiam sententiam
rescriptum, l. ult. C. sent. res. Verum hoc ita est, si nihil
amplius proponatur, quàm sententiam in hypo-
thesi injustam esse; quia de iure litigatoris ju-
dicat pronuntians non condemnavit, quem ab-
solvere debebat, aut contra. Ut ecce actor, cen-
tum nomine fortis, & viginti usurum nomine
petit: res negat, usuras usurarum & de peti posse
ex constitutionibus: iudex rerum in eam quanti-
tatem, quæ petita est, condemnat, existimans
eas constitutiones nihil ad rem facere: quoniam
iudex id imperiè & injustè faciat, rei tamen ju-
dicatæ standum esse responsum est, d. l. preses. 27.
junct. d. l. cum prolatis. 32. de re jud. Diversa potest
esse, si pronuntiasset, usuras usurarum peti posse:
tunc enim unà cum reo constitutiones ipsas dam-
naret; qualis sententia cum non solum à iure sit,
sed etiam à iure, de lege ipsa & contra eam di-
recto lata, ipso iure nulla est; ideo nec provoca-
tionis auxilium in hac specie necessarium est, h. ex-
pressim. 19. de appell. l. 1. §. 2. quæ sent. sua app. ubi
et aliud exemplum habes ad utramque partem huius
distinctionis accomodatam d. l. 2. C. quanti.
prov. non est nec. ubi item exemplum aliud. Ad
de tota hac re Vane d. null. ex desest. pro. m. 118.
§. num. 122 & seqq. Zal. Duar. & DD. in d. l. pre-
ses. 27. de re jud. ubi rectè observant, verba condem-
natio contra leges sacras constitutiones, non esse
iudicis pronuntiantis, sed Jurisconsulti casum re-
ferentes. Add. D. Charilini. vol. 1. de. 117. ubi post
D. Leon. cons. 3. n. 7. notat. rubr. C. quand. prov. non
est nec. in hinc paribus non observari, sed ap-
pellationem necessariam esse, etiam cum senten-
tia ipso iure nulla est, uti & moribus Gallorum,
ut idem eodem loco & vol. 1. de. 16 n. 6. ex Imbert.
Rebuff. Bugnion. & aliis refer. Rectus videtur di-
cere D. Diód. Tuld. ad d. tit. C. in fin. sententias ju-
dicum in his regionibus ipso iure irritas aut nul-
las non esse. Et igitur in statu iudiciali res que-
stionis juris, quod iudicem fecit oporteat, in me-
ditatione positum est: si quidem ex iure, quod certum
est, & notum ei esse debet, sententiam feret, et-
iam si litigatoribus aut eorum advocatis non
allegetur aut probetur, l. un. C. ut qua. des. ad. v.
jud. sup. & ibi DD. In statu autem conjecturali,
seu cum de factio ambigitur plus difficultatis res
habet. Nam cum facta plerumque incerta sint,
probationibus eruenda veritas, & secundum acta
& probata iudicandam, l. c. §. 1. de off. pres.
Proin reus convictus condemnandus, non con-
victus, est ipse nihil præstitit, abolvendus,
l. 4. C. de eand. l. 9. C. de obl. & ad. nec quod
deest in facto, iudex supplet; arg. d. l. un. C.
ut qua. des. ad. v. ubi Gloffa & DD. nisi factum acis
continetur, puta exceptio aliqua, quæ non fuit
allegata ex instrumento, quod probatur obliga-
& actio, apparet. Ranchin. in nor. ad Guid.
Pap. 21. Christin. vol. 2. de off. 165. m. 1. Quoniam
autem iudex in iudicando sequi iubetur rerum
probatarum fidem, d. l. §. 1. de off. pres. ple-
rique consequuntur, etiam si liquido iudici constet,
fallita

4
fallita
fallita

fallitate aliqua vel testium vel instrumentorum
bonam causam laedi, tamen secundum acta &
probata, ut loquuntur, eum iudicare debere,
non secundum privatam scientiam; adeoque in
foro animæ exculatum esse, qui secundum pro-
bata eum, quem tunc esse innocentem, condemnat.
Causantur in e. Pajoratis. 28. §. quia vero. 7. de
off. deleg. Cyn. in l. un. C. ut qua. des. ad. v. Covar.
1. ref. 1. Clar. l. 5. §. sup. pr. crim. q. 66. m. 2. Cacheran.
de 79. m. 43. & seqq. Christin. vol. 2. de off. 148. n.
21. & vol. 1. de. 4. ubi plures citantur. Mihi verò
longè tutius videtur, ut dicamus, ita ex actis &
probatu iudicem iudicare debere, ut tamen num-
quam iudicet contra conscientiam. Etenim iube-
tur iudex iudicare secundum ea, quæ probantur.
At qui hoc facit, non potest non iudicare secun-
dam conscientiam. Quippe probare Latinis est
sistem facere. Cui autem fides facienda, nisi iu-
dici? Hinc enim eorum, quæ allegantur, examen
mandatum est, & ita mandatum, ut ex animi sui
sententia estimare eum oporteat, quod aut cre-
dat, aut parum probatum sibi opinetur, l. 3. de
testib. & prout religio suggerit sententiam pro-
ferre, l. cum quem 79. §. 1. de iudic. Jam verò si
ea, quæ allegantur, pugnent cum sententia iudicis,
sistem iudici tacere non poterunt, cum falla sint,
& religione metueque iustissimi Nominis prohibe-
bitur secundum ea iudicare. Una enim & sim-
plex est veritas; ac proinde dividi conscientia aut
scientia iudicis in publicam aut privatam non de-
bet. Neque obstat d. l. 6. §. 1. de off. pres. nam &
ibi iubetur preses, non tam instrumentis, quæ
viciosa & falla esse possunt, quàm rei veritate, quæ
ex iis, quæ probantur, perspicitur, moveri.
Itaque arbitror, & divino & humano juri con-
sentaneum esse, ut iudex in questione facti ex
animi sui sententia, religione & conscientia pro-
nuntiet, veritatemque asserat, spretis testimo-
niis, quamvis hie solus falsus aut nullus
ma. italis est iudex, ut ab eo nulla sit provoca-
tio, nec veritas, nisi in fide illius, ullum præsti-
dium. Sine verò is iudex est, à quo provocari po-
test, factus est, eum à iudicando abstinere, &
testimonio suo, quantum in se est, causam ejus,
cui iniuria fit, apud iudicem superiorem adjuva-
re: ne temè publica testimoniorum spernatis
auctoritas, aut fenestra aperiatu rivas homi-
num passim gratificandi qui velint, obtentuque
ac colore scientie aut conscientie id ipsum excu-
tendi aut defendendi. Consent. fere Corat. 4. mis-
20. Hotom. iust. quæst. 27. D. Tuldien. 3. de
prin. iust. pr. c. & in comm. hic. cap. 3. eoque
est iudex inclinare videtur Corat. ad d. l. §. 1. de off.
pres. Ceterum est hæc questio de raro contingen-
tis, cum difficulter contingere possit, ut vera
iudicis scientia pugnet cum testimoniis aut instru-
mentis, quibus nihil obijci queat.

Legibus, constitutionibus, aut moribus prodicem]
6 Preceptum hoc ad omnes iudices ex æquo per-
tinet, sive magistratum gerant, sive aliter ju-
dicent: quamquam sunt, qui id pertinere neg-
gant ad summæ præfecturas seu Curias ultima
Vinnius in consuet.

jurisdictionis. Nam Justinianus generaliter lo-
quitur, & in Nov. 8. c. 12. nominatim de præstidi-
bus provinciarum, omnemque dubitationem tollit
Nov. 82. c. 13. In his provinciis qui iudicant,
primum jura municipalia & constitutiones pro-
vinciales, tum mores has consuetudines locorum
spectant, quibus si controversia dirimi non possit,
ad jus commune, id est, Romanum, apud ha-
nam partem Europæ observatum, tamquam ad
viciu ius, confugiant Gudelini. lib. 1. de iur. noviss.
Christin. vol. 1. de off. 353. Grot. 1. mandu. ad
jurispr. Batav. c. 2.

TEXTUS.

De iudicio noxali.

1. Ideoque si noxali iudicio aditus est,
observare debet, ut, si condemnandus vide-
tur dominus, ita debeat condemnare, Pu-
blius Manvium Lucio Titio in decem au-
reos condemno, aut noxam dedere.

NOTA.

1. Noxali iudicio aditus] Cujac. addit, vel
aditus. sed hujusmodi verba parum conveniunt
moribus sæculi Justiniani, quo imperatoris
actionum jam tubata erant. Wel.

COMMENTARIUS.

UT sententia iudicis valeat, & res iudicata
esse intelligatur, necesse est reum aut ab-
soluti aut condemnari, l. 1. de re jud. l. 3. C. de
sent. & interloc. Condemnatio autem in certam
rem vel quantitatem fieri debet: incerta & vaga
vim sententia non habet, §. curare. 32. sup. de
ad. nisi natura rei petita obstat, quomodo
certa sententia ferri possit: veluti in iudiciis
universalibus, qualis tantu petitio hereditatis,
& actio familiae eriscandæ; aut si plures res
generaliter aut disjunctim promissæ petantur:
nam eodem modo condemnatio faciendæ, ne
per sententiam reo auferatur jus electionis. vid.
not. sub d. §. curare. 32. Quod autem Justina-
nus hic scribit, iudicio noxali convictum ita
condemmandum esse, ut aut pecuniam solvat,
aut servum noxam dedat, id non videtur esse
necessarium: quoniam pecunia tantum in ac-
tionem iudicati venit: dedendi autem facultas
non à iudice, sed à lege est, l. 6. §. 1. de re jud.
quod alibi quoque monimus sub §. 2. de nox. ad.
Aut noxam dedere] Tit. Bravovum, corpus
ipsum, quod noxavit, §. 1. sup. de nox. ad. Similis
locutio est in l. 1. in fin. pr. de his qui effund.

TEXTUS.

De actionibus realibus.

2. Et si in rem actum sit coram iudice,
sive contra petito rem judicaverit, absolvere
debet possessorem: sive contra possessorem,
iubere ei debet, ut rem ipsam restituat cum
Fili

differentia non obtinet, l. 2. & l. 3. C. de annal. exc. vid. sup. de usuc. §. diacina. 12.

Fructuum etiam temporis] Commoda quoque rei externa, puta fetus animalium, item partus ancillarum, una cum exhibitione in hoc iudicio veniant, d. l. 9. §. pen. Quod tamen haud dubie accipiendum, si possessor hac actione victus de re ipsa porro contendere iudicio directo superederit: cum Accurfio in d. §. pen. ubi recte monet, eodem modo accipiendos esse locos omnes, qui de restitutione ex hac actione facienda loquuntur. Nam qui rem ipsam restituere non debet, utique nec accessiones debet. Possit autem hac actionem una cum principali eodem libello proponi, quia id ad compendium litis tendit: ita tamen ut iudex non una cognitione utramque expediat, sed prius cognoscat & pronuntiet de preparatoria, docent Oldend. *Class. 3. act. 1. q. 7. Sich. in rubr. C. ad exhib. num. 8.*

Tempus exhibendi causa parat.] Si possessor in praesentia facultatem exhibendi non habeat, interdum ei ex causa tempus a iudice indulgetur, nempe petenti sine fraudatione, & cautionem offerenti de re, cum poterit, exhibenda. Causa huius generis indicantur, l. 5. §. ult. ad exhib.

Quod si neque statim] Si possessor exhibere iustus, neque exhibeat, neque se exhibiturum caveat, placet, eum condemnandum esse in id, quod alterius interest, hoc est, in id omne, quod vel habere poterit, si res ab initio exhibita fuisset. Quod declarat d. l. 9. §. pen. & ult. l. 10. & seq. ad exhib. Harum autem rerum duplex officio iudicis estimatio: adversus contumacem, quanti actor, utique qui iure domini exhiberi desiderat, in lite iuraverit: adversus ceteros, quanti res verè est, l. 3. §. 2. d. l. 9. §. ult. eod. l. 5. de in lit. iur. Utius huius actionis hodie ratio est. De quo Christin. vol. 2. decis. 193. num. 3.

TEXTUS.

Familie circumsunde.

4. Si familia circumsunda iudicio actum sit, singulas res singulis heredibus adjudicare debet: & si in alterius persona praegravare videatur adjudicatio, debet hunc invicem coheredi certa pecunia (sicut jam dictum est) condemnare. Eo quoque nomine coheredi quisque suo condemnandus est, quod solus fructus hereditarii fundi perciperit, aut rem hereditariam corruperit, aut consumpserit. Quae quidem similiter inter plures quoque quam duos coheredes subsequuntur.

NOTÆ.

4. Aut rem hereditariam corruperit.] Vel quod coheres in rem communem necessarias impensas fecerit: quae sunt huius iudicii praestationes personales, de quibus dictum sup. §. 3. de obl. quas. ex contr.

NOTÆ.

3. partes ejus singulis] Si divisio praedii sine cuiusquam iniuria commodè fieri possit, cuique sua portio certa finibus adjudicanda, l. 1. C. com. div. vel si homo.] Hotom. Theoph. vel si homo, quod magis placet. Ut sit sensus, si res aut non commodè, aut non omnino partes pro divisio recipiat, veluti si agatur de servo, aut iumento, totam unam adjudicandam, summe alteri certa pecunia condemnandam, l. 3. C. eod.

COMMENTARIUS.

Iudicium communi dividundo, ut sine eodem, ita illdem rebus constat, quibus iudicium familiae circumsunde, rerum praestationibus personarum divisione, & illdem praestacionibus personarum divisione: l. 3. com. div. Acque hinc & in divisione rerum, in earum adjudicatione & condemnatione mutua, & in praestacionibus personarum, idem in hoc quoque iudicio observatur, d. l. 3. l. 6. §. 1. & seq. eod.

Quod de una re] Cum de re una dividenda agatur, siquidem ea commodè dividi potest, veluti fundus per regiones, singulae singulis portionibus adjudicandae, & si cuius portio maior esse videbitur, is vicissim locio in certam pecuniam condemnandus, l. 1. C. com. div. Quod si res partes pro diviso non recipiat, veluti si agatur de servo aut aequo, aut non commodè recipiat, tota uni adjudicanda est, & is alteri certa pecunia dammandus, l. 3. C. eod. iir.

TEXTUS.

Finium regundorum.

6. Si finium regundorum actum fuerit, dispicere debet iudex, an necessaria sit adjudicatio: quae sanè uno casu necessaria est, si evidentiore finibus distingui agros commodus sit, quam olim fuisse distincti: Nam tunc necesse est, ex alterius agro partem aliquam alterius agri domino adjudicari. Quo casu conveniens est, ut is alteri certa pecunia debeat condemnari. Eo quoque nomine condemnandus est quisque hoc iudicio, quod forte circa fines aliquod malitiosè commisit verbi gratia, quia lapides finales juratus est, vel arbores finales excidit. Contumacia quoque nomine quisque eo iudicio condemnatur: veluti si quis jubente iudice metiri agros passus non fuerit.

NOTÆ.

6. Juratus est.] Vel terminos eiecit, locoque movit, aut exaravit. Et potest iudex, qui de huiusmodi crimine cognoscit, etiam de finibus cognoscere: l. 4. §. 1. eod.

Contumacia quoque nomine.] D. l. 4. §. 3. Condemnabitur autem contumax in id, quod

adversarii interest. Nam multam irrogare magistratus est, non pedanae iudicis.

COMMENTARIUS.

Iudicium finium regundorum rarius admittit Adjudicationes & condemnationes mutuas quam iudicia superiora: quia in iudicio finium regundorum de agris tantum & fundis agitur, qui facile per regiones dividi possunt. Deinde quia apud iudicem finium regundorum non agitur de re communi, ut ea dividatur: sed de re, quam quisque suam esse contendit, ut finibus ad normam suam relictis, quod quisque intra fines istos habet, id totum retinet: si quid amplius, id vicino restituitur, l. 4. pr. l. 8. pr. & §. 1. fin. reg. quo intuitu actio finium regundorum dicitur pro vindicatione esse, l. 1. eod.

Uno casu necessaria] Si de finibus confiter per evidentes & manifestos limites, iudicis officium est eos custodiri. Si turbati sunt, aut obscurati, ita tamen ut eorum vetera vestigia appareant, à iudice renovandi & evidentes distinguendi sunt, l. 3. de term. mot. c. ex literis. 3. 2. de probat. Quod si nulla veterum finium vestigia appareant, nec probari possint, novi fines ex consilio agrimenforum continendi: l. 2. §. 1. l. 3. l. 8. fin. reg. l. 3. C. eod. Mynl. 6. obs. 27. Uno autem casu permittitur adjudicatio, si videlicet fines rectè dirigi non possunt, vel propter loci inaequalitatem, vel propter veterum finium incertitudinem, & ideo aliis finibus evidentiore agrum distingui expedit. Nam cum hinc necesse sit ex unius agro partem aliquam detrahi, & alterius agri domino adijci, res transigenda adjudicatione & condemnatione, d. l. 2. §. 1. l. 3. l. 4. eod. De probatione finium adveniendi Hieron. de Monte traat. fin. reg. c. 50. & seq. Mynl. 6. obs. 25. Welemb. per hoc tit. n. 7. Christin. vol. 2. decis. 182. n. 4. & seq.

Evidentiore finibus] Quippe publicè interest, evidenter distinctos esse agrorum terminos. Ovid. 2. Fastor. v. 660. de Deo Termino: *Omnis erit sine te litigiosus ager.*

Circa fines aliquod malitiosè] Duo hic ait Justinianus: primum, eum quoque hoc iudicio condemnandum, qui quid malitiosè circa fines admittit, puta lapides finales furatus est, arbores finales excidit: deinde hoc eodem iudicio etiam contumaciae nomine condemnationem fieri, veluti si quis mensorem missum ad declarandos terminos metiri agrum non patiar. Solent enim iudices in lite finium dirimenda uti arte & opera agrimenforum, l. 8. fin. reg. l. 3. c. eod. Hieron. de Monte d. traat. c. 31. & seq. Mynl. 6. obs. 27. Christin. vol. 2. dec. 184. & seq. Quod de contumacia hic dicitur, idem traditur apud Ulp. l. 4. §. 3. eod. In quid igitur condemnabitur contumax? In id scilicet, quod adversarii interest. Nam multam irrogare, quo pœna esse solet contumaciae, non pedanae iuris, sed magistratus est. De delictis admittis circa fines, veluti de terminis deiectis, vel exaratis, lapidibus amotis,

elicet, vel de civitate tollit, servitute, exilio, sive deportatione, ea capitalia recte nominantur, l. 2. hoc tit. Ultimum autem supplicium esse mortem solum interpretatur, l. ultimum. 21. de pen. Sanè interdum etiam nostrum id solum capitale vocant, cuius non alia poena quam mors est, ut ex hoc tit. l. 4. de pen. l. transgredere. 18. C. de translat. Qui gradus fit capitalium criminum docet, l. capitalium. 28. de pen.

Infamiam cum damnatione pecuniaria] Tale iudicium publici non capitalis exemplum est in §. 4. Et item in §. item lex Julia. 8. §. inf. eod. Interdum & in corpore ad coercitio poena est, d. l. 2. hoc tit. in fin. Sive autem capitalia sint, sive non sint, famola semper sunt, hoc est, damnatum publici iudicio semper sequitur infamia.

TEXTUS.

Exempla, de læsa Majestitate.

3. Publica autem iudicia hæc sunt. Lex Julia majestatis, quæ in eos, qui contra Imperatorem vel republicam aliquid moliti sunt, suam vigorem extendit. Cujus poena animæ amissionem sustinet, & memoria rei etiam post mortem damnatur.

NOTE.

3. Anima amissionem] Verbi dicitur. Anima pro vita. Sallust. Catil. cap. 20. Libertas & anima nostra in dubio est.

Memoria rei post mortem damnatur] Rei sc. perduellionis, qui quid hostili animo adversus rempublicam machinatus est: fecus est, si quis ex alia causa majestatis reus sit, l. ult. eod. l. 24. de pen.

COMMENTARIUS.

- 1. Quatuorplex differentia inter crimen perduellionis & majestatis in specie.
- 2. Specialia circa poenam hujus criminis.

DE solo crimine perduellionis videtur hic agere Tribonianus. Etenim duo sunt genera criminis læsæ majestatis: unum perduellionis, quod est crimen imminutæ majestatis & gravissimum & atrocissimum, puta si quis hostili animo quid machinetur adversus Principem aut rem publicam: alterum quod generis nomen tenet & majestatis vocatur, si quis ex alia causa legis reus fit. Utriusque exempla suppeditat, l. 1. cum 3. l. seqq. ad leg. Jul. Majest. Quadruplicem autem inter majestatis & perduellionis crimina differentiam notat D. Hotomannus. Prima est, quod majestatis crimine tenentur ii, qui vel partem aliquam resp. leserunt; veluti si quis duces hostium accepta pecunia liberavit, aut privatus duces hostium domi suæ occultavit,

(quod tamen merito perduellioni adscribendum putavit vir Cl. Ant. Matth. de læsa majest. cap. 2. num. 3. lib. de crimin.) aut si quis magistratu pro officio suo aliquid agere officiat. Perduellionis autem crimen in eos cadit, qui summam rempublicam labefactam conati sunt. Altera differentia est, quod majestatis crimen in foro apud eum prætorum pro tribunali iudicio certa lege constituto agebatur, ut ex Ferrin. 3. & 7. cognoscitur. Perduellio vero primis quidem temporibus à Duumviris data opera creatus; post autem à Pop. Rom. Comitibus centuriatis in campo Martio cognoscabatur, ut ex ea pro C. Rabirio perduellionis reo constat. Et Livius lib. 6. de Manlio Capitolino regnum affectante refert: Duumviris, qui de perduellione inquirerent, creatos. Tertia, quod majestatis crimen non morte, sed exilio muldabatur, l. eorum. 24. de pen. perduellionis vero damnatus, in cruce in campo fixam tollebat, ut ex ead. orat. Cic. & ex Dione, lib. 37. cognoscitur. Quartam differentiam Ulp. ostendit, Jul. ad leg. Jul. Majest. ubi ait, majestatis imminute crimen rei morte obliterari: perduellionis autem memoriam etiam post mortem damnari. Hæc hoc discrimen appellationis non ita stricte observatur; sed omnes, qui adversus Principem aut statum republicæ quibuscumque modis aliquid moliantur, promiscue rei majestatis dicuntur, & omnium eadem est poena, nimirum capitis, Myal. hic num. 5. & 6.

Et memoria rei] Multa circa poenam hujus criminis propter atrocitatem specialiter constituta sunt, quæ passim ab aliis congeruntur. Unum aliud est, quod mortuo quoque reo, & noadum postulato, crimen hoc inchoari & peragi possit, damnataque rei memoria bona fide vindicentur, l. ult. ad leg. Jul. majest. l. ult. C. eod. l. antequam de accus. cum regulantur, qui in reatu decedunt, integri status decedant, & crimine mortalitate extinguantur. Eadem quoque ferentate voluntas fere conatus hujus sceleris, qui effectus puniunt, l. 4. C. eod. & conici, quæ auctoribus ipsi, l. 3. C. eod. Illud autem durum & crudele videtur, quod ob paternum crimen etiam liberi plectantur, perpetuis nimirum exeat & infamia; d. l. 5. C. eod. Sanè legi divime & veræ justitiæ hoc repugnat, per e. 14. lib. 1. Reg. c. 25. lib. 2. Chronic. nec omnino temere est, quod D. Budæus in annotat. in tit. 7. ad leg. Jul. majest. exilitant, auctores d. l. 5. Arcadium & Honorium penitentia postea ductos promulgasse sanctissimam illam constitutionem; quæ extat in l. sanctimus. 22. C. de pen. add. Pet. Fab. 3. Jemestr. 8. Covar. 2. resoluit. 8. & Nati vni. D. Anton. Matth. de criminis. ad tit. D. ad leg. Jul. majest. cap. 3. n. 10. VIXI. Immo add. legem intelligendam præ ceteris factis singularis Jac. Gothofredi commentario, cui jungetur luculentus collega olim conjunctissimus, Nic. Hieronymi Gundlingii Commentarius de Crimine majestatis, ubi & de ulu dirimantur legi multa hæud proletaria occurrunt. HEIN.

TEXTUS.

TEXTUS.

De adulteriis.

4. Item lex Julia de adulteriis coercendis, quæ non solum temeratores alienarum nuptiarum gladio puniit, sed & eos, qui cum masculis nefandam libidinem exercere audent. Sed eadem lege etiam stupri flagitium puniunt, cum quis sine vi vel virginem vel viduam honestè viventem stupraverit. Panam autem eandem lex irrogat stupratoribus, si honesti sunt, publicationem parit dimidia bonorum: si humiles, corporis coercionem cum relegatione.

COMMENTARIUS.

Inter stuprum & adulterium quid intersit?

Adulterium est alieni thori violatio, sive coitus cum aliena uxore factus. Nam adulterium juris civili cum nupta tantum committitur, l. 6. §. 1. l. stuprum. 34. §. 1. h. t. ad leg. Jul. de adult. fac. l. 1. C. eod. l. inter stuprum. 101. de verb. sign. & hoc textu adulteri & stupri dicuntur alienarum nuptiarum temeratores: nec hoc à sacra Scriptura veteris testamenti abhorere quidam existimant, per text. Lev. 10. vers. 10. Dent. 22. Gen. 23. Jure autem Canonico adulterium committi intelligitur, sive solutus cum conjugata rem habeat, sive conjugatus cum soluta, aut conjugatus cum conjugata, canon. nemo 34. quasi. 4. canon. non uxoris. 15. canon. precept. 19. cum seqq. quasi. 5. & hæc sententiam omnes fere Theologi amplectuntur; per text. Matth. 19. vers. 9. Marc. 10. Lucæ 16. 18. Gnidio puniit] Hæc poena non est ex lege Julia, sed ex l. quævis. 30. C. h. t. quæ Constantini, est. Poena autem legis Julæ relegatio fuit, ut constat ex Tacito lib. 1. 2. & 3. annal. & non obscure probat l. 5. de quasi. Certè capitalem non fuisse, arguunt l. 16. de divor. l. 11. h. t. l. 14. de testib. l. 23. de his qui ut in iudic. & ipse Justinianus hæc poenam Constantino tribuit Nov. 134. cap. 10. Divus Augustin. lib. 3. de civ. Dei, dicitur scribit, Romanos adulteras feminas, quamvis aliqua damnatione, nullas tamen morte multasse. Ut dubitandum non sit, quin l. transgredere. 18. C. de translat. & l. 9. C. hoc tit. interpolate sint à Triboniano. Ceterum adscribitur legi Julæ etiam ea poena, quæ postea sancta est, quia ea lex primum de crimine & poena adulteri ferio & plenè caverat. Legibus Majoribus adulterium item capitale est, & tam moechus, quam adultera morte puniuntur, Levit. 20. 10. Dent. 22. 22. Apud nos quoque poena adulteri afficiantur, dices ex Ordinat. Polst. art. 15. & seqq. add. Grocnew. de legib. abrog. hic.

Pincius in Justit.

Cum masculis nefandam libidinem] l. cum viri. 31. C. h. t. quæ est Constantii & Constantii præpositæ Veneris seu midicorum 1 & Sodomiticæ turpitudinis poena nunc fere concretio est. Damhoud. præc. crim. c. 96. Clar. §. Sodomia. n. 4. Gudelini. de jur. nov. lib. 5. c. 18.

Stupri flagitium] Lex Julia non modo de adulteriis, sed etiam de stupris agebat, l. 6. §. 1. h. t. uti Papinianus ait, legem stuprum & adulterium promiscue appellare: sed propriè adulterium in nuptam committi; stuprum vero in viduam virginemque, quod Græciς in i. inter stuprum 101. de verb. sign. Idem Modestinus in l. stuprum. 34. §. 1. h. t. adulterium in nupta admitti ait, stuprum in vidua, vel virgine, vel puero. Quod autem Papinianus d. l. 6. §. 1. & Modestinus d. l. inter stuprum 101. aiunt, legem Juliam promiscue & indifferenter his appellationibus uti, hoc non ita accipiendum est, quemadmodum accepit D. Hotomannus, quali & verbum adulteri extra conjugatos usurpatum esset: sed quod stupri nomine etiam adulterium notatum: nimirum stuprum & generis nomen est, & speciei quod in nuptam committitur, etiam proprium nomen habet, & adulterium dicitur: quod in virginem, viduam, puerum, generis nomen retinet, & stuprum propriè dictum est.

Honestè viventem] Sæculo. Nam consecutus cum ea, quæ corpus sui copiam passim facit, stuprum non est, sed simplex fornicatio, sive fornicatio, quæ Romanis legibus non puniebatur, l. 22. C. h. t. Pro stupro quoque non habebatur, consecutus cum concubina, propterea quod concubinatus iure Romano permissus erat. Et hoc est, quod Modestinus scribit, stuprum committere, qui liberam mulierem consuetudinis causa, non matrimonio, secum habet, excepta concubina, l. stuprum. 34. pr. hoc tit. fac. l. 3. pr. de concub.

Stupratoribus, si honesti sunt] Stupri damnatus, si honestè existimationis fuit, dimidia parte bonorum multatur: si turpis, verberatus relegatur. Sic cum D. Hotomanno interpretor illud, quod de honestis aut humilibus hic dicitur, propter l. 7. C. de incest. nupt. Lex Attica stupratorum ita multabat, ut vel duceret puellam, vel dotaret Lex Moaica, ut & duceret & dotaret. Dent. 22. 29.

TEXTUS.

De sicariis.

5. Item lex Cornelia de sicariis, quæ homicidas ultore ferro persequitur, vel eos, qui homines occidendi causa cum telis ambulante. Telum autem, ut Gajus noster ex interpretatione legum duodecim tabularum scriptum reliquit, vulgo quidem id appellatur, quod arcu mittitur, sed & nunc omne

Kkkkk

dit se summoveant, & nostri infamia sceli, Orbe suo, nulli que tibi potiusque negetur.

TEXTUS.

De falsis.

7. Item lex Cornelia de falsis, quæ etiam testamentaria vocatur, panam irrogat ei, qui testamentum, vel aliud instrumentum falsum scripserit, signaverit, recitaverit, subjecerit, vel signum adulterinum fecerit, sculpsit, expresserit, sciens, dolo malo. Eiusque legis pena in servos ultimam supplicium est, quod etiam in lege Cornelia de fœcariis & veneficis servatur: in libero: verò deportatio.

NOTÆ.

7. Eiusque legis poena] Ex Marciano l. 1. §. ult. eod. add. Paul. d. loc.

COMMENTARIUS.

Testamentaria vocatur] l. 30. h. t. ad l. Corn. de fals. Paul. §. sent. 25. Ex eo autem fortassis sic appellata est, quod majore ejus parte de falso in testamento commissio caveatur. Hæc eadem & nummaria dicta ab ea parte, qua de nummis cavebatur. Citer. Verrii. 3. Cornelia testamentaria, nummaria, cetera complures, &c.

Vel aliud instrumentum] Hoc ex Senatusconsulto Liboniano adjectum legi Corneliæ Cujacius existimat: legem enim ipsam tantum de nummis & testamentis falsis cavisse.

Scripserit, signaverit, &c.] Apud Paulum d. loc. additur, amoverit, resignaverit, deleverit, qui re nummos aureos, argenteos adulteraverit, laverit, confecerit, raserit, corrupserit, vitaverit, nulliusve Principis signatam monetam præter adulterinam reproboverit, l. 1. l. 2. l. 8. l. 9. & passim hoc tit.

In servos ultimam supplicium] Poena falsi deportatio est & omnium bonorum publicatio: servi ultimo supplicio afficiuntur, l. 1. §. ult. hoc tit. ubi Marcianus addit, & quasi falsi: nimiram cum aliter falsitas committitur, quam ut nominatim lege Cornelia cautum est: qui casus ex Senatusconsulto aut Principum constitutionibus ad rationem legis accomodati sunt. Quod si id exigat magnitudo commissi, etiam capitali supplicio tenentur, l. 22. C. de falsi. Nostris moribus poena falsi aut exilium est, aut fustigium, prout iudex decerneret. Gudel. d. lib. 5. cap. 10. Damhoud. præx. crim. cap. 119. & seqq. Zipse. not. jur. Belg. de falsi.

TEXTUS.

De vi.

8. Item lex Julia de vi publica seu privata adversus eos exoritur, qui vim vel armata, vel sine armis commiserint. Sed sequi-

dem armata vis arguatur, & deportatio ei ex lege Julia de vi publica irrogatur: si verò sine armis, in tertiam partem bonorum suorum publicatio imponitur. Sin autem per vim raptus virginis, vel viduæ, vel sanctimonialis, vel alterius fuerit perpetratus, tunc & raptores, & ii, qui opem huic flagitio dederunt, capite puniuntur secundum nostræ constitutionis definitionem, ex quo hoc apertius possibile est scire.

NOTÆ.

8. In tertiam partem bonorum] l. 1. l. ult. ad leg. Jul. de vi priv. Sanctimonialis] Alcetrix, virginis vel viduæ Deo dicatur, l. un. C. de rapt. virg. Capite puniuntur] Licet mulier raptui consenserit, d. l. un. §. 2. quod tamen non de simplici & spontaneo assensu accipiendum; sed ita, si consenserit malis artibus inducitur. Quidam etiam gravius esse putant verbis perulatoris pllicere mulierem, quam vi uti. Liban. decl. 4. Plutarch. in Solon.

COMMENTARIUS.

Vim armatam, vel sine armis] Cur vis cum armis facta publica, sine armis privata habitis fit, hæc ratio est, utalibi quoque diximus, quod armis uti solus reipublica est: unde lex duodecim tabularum cum telo esse nemini privato permittebat.

Deportatio ex lege Julia] De vi publica damnati deportantur. Ulp. l. 10. §. ult. ad leg. Jul. de vi publ. ait, aqua & igni his interdicti, sed notum est, huic poenæ deportationem succedere. De vi privata damnati tertia parte bonorum suorum multantur, l. 1. l. 1. §. ult. de vi priv.

Raptores, &c. capite puniuntur] Licet mulier raptui consenserit, l. un. §. poenæ, autem 2. ibi sine volentibus; sine volentibus, C. de rapt. virg. Movere non debet, quod volentis non fiat injuria, cap. scienti. 27. de reg. jur. in 6. l. 1. §. usque adeo §. de injur. Neque enim d. l. un. de simplici & spontanea voluntate aut assensu mulieris accipienda est, sed ubi dolo malo, & blandis verbis, muneribus, promissionibus, alitque malis artibus perlocuta raptori consenserit: quo casu etiam volenti mulieris injuria & vis fieri intelligitur, cum dolosa perlocutio non minus malum sit, quam violenta coactio: per l. 3. §. si quis volentem §. de lib. hom. exhib. l. 1. §. 3. de serv. corr. Unde Solon severius punivit eum, qui perlocutoris verbis pellexisset mulierem, quam qui vi usus efflet, teste Plut. add. Liban. declam. 2. Hodie poena hujus criminis arbitraria est, & crescit pro gravitate admitti. Damhoud. præx. crim. c. 200. num. 8. Perez. C. ad leg. Jul. de vi in fin. Virgini vel viduæ stuprum per vim inferentes capite puniuntur. Zypæ not. jur. Belg. de adult. vers. supra. Damhoud. d. præx. c. 92.

dec. Cur. Holl. 47. Attentatum per vim stuprum, sed non consummatum, virgis & exilio vindicandum judicavit Curia Frisiz. Sande lib. 5. tit. 9. des. 11.

TEXTUS.

De peculatu.

9. Item lex Julia peculatus eos puniit, qui publicam pecuniam, vel rem sacram, vel religiosam furati fuerint. Si siquidem ipsi judices tempore administrationis publicæ pecunias subtraxerint, capitali animadversione puniuntur: & non solum hi, sed etiam qui ministerium eis ad hoc exhibuerint, vel qui suberctas ab his susceperint. Alii verò qui in hanc legem inciderint, panæ deportationis subjugentur.

COMMENTARIUS.

Lex Julia peculatus tenetur, qui pecuniam publicam, remve sacram aut religiosam furatur, l. 1. l. 4. h. t. ad l. Jul. pecul. Peculatus enim duplex est, furtum pecuniæ publicæ, quod proprie & in specie peculatus, & rei sacræ, quod sacrilegium proprie vocatur: unde à Labeone denotatur, pecuniæ publicæ aut sacræ furtum, l. 9. §. 2. eod. Addit Labeo, non ab eo factum, cujus periculo est: nam ædium in his, quæ ei tradita sunt, peculatum non committere.

Siquidem ipsi judices] Qui pecuniam publicam, quam ipse administrat, averterit, capite puniuntur, uti & is, qui operam ei aut ministerium præbet, l. unie. in fin. C. de crim. pecul.

Pœna deportationis] Ob simplicem peculatum, pœna deportationis imponitur, l. 3. eod. interdum in quadruplum condemnatio fit, l. pen. eod. Sacrilegi autem, id est, qui publica sacra compilarerunt, capite puniuntur, l. 9. eod. Car. §. sacrilegium. Anton. Matth. de crim. cap. 2. & 3. de leg. Jul. Pecul. Damhoud. præx. crim. cap. 111.

TEXTUS.

De plagiaris.

10. Est & inter publica judicia lex Fabia de plagiaris, quæ interdum capitis panam ex sacris constitutionibus irrogat, interdum leviorē.

NOTÆ.

10. De plagiaris] Plagiarius est, qui liberum hominem vel servum alienum dolo supprimit, adpœnens. Lyl. orat. 9. supprimendo enim plerumque plagium committitur, l. 3. §. 6. hoc tit. l. 2. §. 6. C. eod. licet interdum & aliis modis, puta vendendo, &c. l. 1. 2. 4. D. eod.

Interdum capitis panam] Ex ipsa lege Fabia plagii poena erat pecuniaria: postea gravius puniri cepit, & quandoque capite, l. ult. eod. l. 7. l. ult. C. eod. uti & lege Divina, Exod. 21. 16. Deut. 24. 7.

COMMENTARIUS.

Plagium nihil aliud est, quàm liberi hominis vel servi alieni suppressio dolo malo facta. Nam plerumque supprimento plagium committitur, l. 3. l. 5. §. 6. hoc t. de leg. Fab. l. 2. l. 7. l. 9. & 14. C. eod. licet & aliis modis interdum fiat, puta vendendo, donando, permutando, l. 1. 2. & 4. eod. Poena plagii ex ipsa lege Fabia pecuniaria erat: postea gravius puniri cepit, & nonnullis casibus etiam capite, l. ult. eod. l. 7. & l. ult. C. eod. Jure autem divino & canonico omnis plagiaris, qui sciens dolo malo liberum hominem vendit, morte multatur. Deut. c. 24. 7. Exod. 21. 16. Quod transcriptum in decretalibus Gregorii, cap. 1. de furs. & adhuc hodie obtinet, si celandi animo crimen commissum: alias fera virgis & relegatione, Clar. §. fin. quæst. 68. num. 31. Perez. in C. ad leg. Fab. de plag. n. 6.

TEXTUS.

De ambitu, repetundis, annona, residuis.

11. Sunt præterea publica judicia, lex Julia de ambitu, lex Julia repetundarum, & lex Julia de annona, & lex Julia de residuis: quæ de certis capitulis loquuntur, & animæ quidem amissionem non irrogant: aliis autem poenis eos subijciunt, qui præcepta earum neglexerint.

Excusatio.

12. Sed de publicis judiciis hæc exposuimus, ut vobis possibile sit, summo digito, & quasi per indicem ea attingisse: alioqui diligentior eorum scientia ex latioribus Digestorum seu Pandectarum libris. Deo preceptio, adventura est.

NOTÆ.

1. Repetundarum] Vid. l. 3. & 4. de leg. Jul. rep. de poena est in l. 7. §. 2. eod. l. 1. ult. C. eod. De annona] Adversus eum, qui annonam publicam fraudaverit, vel vexaverit, &c. l. 2. de leg. Jul. de ann. add. l. 37. de pen. l. 6. de extr. crim. Apud Athenienses poena capitis statuta erat in eos, qui frumentum alio comportabant, annonamve supprimebant. Lyl. orat. 21.

De residuis] Hac lege damnatus amplius tertia parte quam debet, punitur, l. 2. l. 4. §. 5. & 2. seqq. ad leg. Jul. pecul. Tenetur autem hac lege, qui pecuniam publicam delegatam in usum aliquem retinuit, l. 2. eod. seu apud quem ex pecunia publica quid refecit, d. l. 4. §. 3.

12. Et quasi per indicem] Id est, leviter, summatim, non omnino, digito ad fontes, unde hauriatur, intento. Alcon. in Ferr. 3. Antequam causam agerent, quasi per indicem res exponant, &c.

COMMENTARIUS.

DE ambitu] Ubi singuli regunt, ambitus nullus usus est: sed frequens, ubi universi, ut Romæ olim ante constitutionem Principis frequentissimum fuisse constat. Hinc illæ leges, Petilia, Pinnaria, Fabia, Calpurnia, Tullia, Julia, & similes de ambitu, id est, affectatis largitione honoribus, late. Sed hæ leges cessaverunt in urbe, ex quo magistratum creatio ad curam Principis pertinere cepit, sublato populi suffragio: quod nominatim de lege Julia de ambitu memorat Modestinus, l. un. pr. de leg. Jub. ambir. sicut & apud nos occasio ejus exercendæ sublata: de quo Groenew. d. ll. abrog. D. de leg. Jul. de ambir. Pœna hujus criminis multa centum aureorum cum infamia fuit, d. l. un. eod. Canonibus ambitus dicitur Simonia, à Simone Mago, cui Petrus maledixit, quod ab Apostolis Spiritus Sancti gratiam pecunia emere voluit. Act. c. 8. can. quidam. 24. q. 3. Est enim Simonia, cum aliquid pro spiritualibus exigitur vel promittitur, tot. tit. 6. de Simonia. VINN. Pœna C. aureorum tantum ad municipia, & eos accusatores & reos, qui domum judicis ingrediuntur, l. un. §. 1. §. 4. ff. de L. Jul. ambir. Alioquin pœna legis Julii fuit deportatio. Paull. Recept. Sent. 5. 30. l. un. C. b. t. HEIN.

Repetundarum] Lege Julia repetundarum

Finis Libri Quarti.

tenetur, qui cum aliquam potestatem haberet, pecuniam ob judicatum, decernendumve accepit, vel quo magis aut minus quid ex officio suo faceret, l. 3. l. 4. de leg. Jul. repet. Pœna hujus legis extraordinaria est, nunc relegatio, vel ordinis amotio, nunc exilium, vel etiam mors: pro modo scilicet & qualitate sceleris, l. 7. §. 3. eod. Interdum & quadrupli pœna reo imponitur, l. 1. l. ult. in fin. C. eod.

De annona] Lege Julia de annona (qua appellatione veniunt omnia, quæ ad victum humanum pertinent) pœna viginti aureorum statuitur adversus eam, qui annonam publicam fraudaverit vel vexaverit, aut cujus dolo malo factum est, ut annona carior fieret, l. 1. §. 1. 2. de leg. Jul. de annona. Quod crimen plerumque committunt ii, qui Dardanarii seu pantopolæ & seplasiarii vocantur: in quos etiam extra ordinem vindicari placuit, l. in Dardanariis. 37. de pœn. l. 6. de extraord. crim.

De residuis] Crimen residuorum est pecunie publicæ alicui ad usum publicum datæ & attributæ retentio, vel ad tuos usus conversio, sive in solidum, sive ex parte. Et quod in rationibus pecuniarum privatis est reliqua, id in publicis propriè est residua; sic dicta, quod apud eum, cui administranda data est, pecunia publica resideat. Hac autem lege damnata amplius tertia parte, quam debet, punitur, l. 2. l. 4. §. 3. & 2. §. segg. ad leg. Jul. pecul. Hodie pœna hujus criminis ut & præcedentium fere arbitraria est, Groenew. tract. d. legib. abrog. ad rubr. C. de pœn. Hæc præcipuus & latititè, ut in appendice.

INDEX I.
RERUM ET VERBORUM
IN ARNOLDI VINNII COMMENTARIUM.

Ubi numerus paginam, littera verò a priorem designat, & b posteriorem columnam.

A

A Cceptilationis definitio à Modestino tradita. 803. a. aia plenior & plenior. 802. b. Acceptilatio an species sit stipulationis. *ibid.* Acceptilationis & solutionis communia & propria. 804. a. In forma acceptilationis, quæ consideranda. *ibid.* Materia seu objectum. *ibid.* b. Accessus num genera. 185. f. Accessus vice, quid, cui, & quando cedat. 186. a. Accessionis & specificationis differentia. *ibid.* Domino partis, quæ cessit, quomodo consuetur. 186. b. Accrescendi jus quid sit. 292. a. 487. b. In hæreditatibus id jus valere ex necessitate. 487. b. Deficientium hæredum portiones quibus accrescant, & pro qua parte. *ibid.* b. Valere idem jus & in legatis, sed ex sola voluntate testatoris. 488. a. Vetus circa jus accrescendi differentia inter genera legatorum. *ibid.* b. Accrescendi jus non esse inter legatarios diversarum rerum. 489. a. Quibus pro qua parte defecta pars collegatarii accrescat. *ibid.* An conjuncti post obitum testatoris mortui pars conjuncta accrescat. 491. a. Accrescendi jus an locum habeat inter conjunctos verbis. 491. b. an in contractibus. 710. a. Actio quomodo consideranda, quatenus tertium juris objectum constituit. 855. a. Ex quo jure. *ibid.* Actionis nomen quam late pateat. 855. b. Quot modis usurpetur à nostris. 856. a. Actio in rem cum domino ambulat, eaque tenetur novissimè possidens. 864. b. Actiones in personam nec ex contractu, nec ex maleficio. 865. a. Actio reticitoria quibus ex causis à prætorè datur: ejusque introducende occasio. 879. a. Actio ex stipulatu de dote cur plenior, quam rei uxoris. 913. a. Singularia circa illam ex stipulatu à Justiniano constituta. *ibid.* b. Actio in rem quid sit, unde nascatur, & cui competat. 866. a. Quæ petitori in hac actione

probanda ad fundandam intentionem. *ibid.* b. Petitio hujus actionis propria. 868. b. An possessor contra vindicare tenetur. *ibid.* a. Actio penaliter nulla in hæredem datur, licet ex contractu. 951. b. Actio de peculio & actio de in rem verso, an duæ diversæ actiones. 933. b. Actio in personam quid, cui, adversus quem datur. 866. a. quid petat: ubi & de formularum diversitate. 868. b. Actio præscriptis verbis unde dicta. 759. a. Actio ex jure jurando qualis. 850. b. In personam esse quacumque ex causa juratum sit. *ibid.* Quod genus jure jurandi eo pertineat. 891. a. Quam ob causam actio ex jure jurando à prætorè introducta: cui, adversus quem, quo effectu datur. *ibid.* Actio de partu agnoscendo, cui, adversus quem, quo effectu datur. 895. b. Actio de jure familiæ inter patrem & filium. Et quid hæc ab illa de partu agnoscendo differat. *ibid.* Actio Pauliana in personam est. 881. a. Cui quando datur. 882. a. Quæ concurrere debeant, ut huic ætioni sit locus. *ibid.* Intentio creditorum in actione Pauliana. 883. a. quantum, ex quo tempore competat. *ibid.* Actio directa quot modis dicatur. 839. b. Actio utilis, quid & qua ratione, quando, à quibus introducat. *ibid.* Directa actio tam ex sententia legis, quam quæ ex verbis utilibus, quæ tanquam ex sententia, in factum cui nec oratio, nec sententia convenit. *ibid.* Appellatione actionis in factum, interdum & utilem significat. 840. a. Actio de signo juncto in duplum datur etiam adversus eum, qui junxit bona fide. 191. b. An exemptione tigni possit evitari dupli præscriptio. 192. a. Apud nos huic actioni non est locus. *ibid.* b. Actio in rem etiam in loco domicilii possessoris moveri potest. 859. a. Non potest initiari, nisi certus sit possessor. 969. b. Actiones rei periculatoriæ quæ, & quæ penales. 900. b. Rei periculatoriæ omnes, quæ in rem. 901. a. Ex contractu una mixta. *ibid.* Pro penalibus quæ habeantur, cum à parte actoris penales non sint. 903. b. An ulla actio plus quam quadruplum persequatur. 904. b.